МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Педагогічний факультет
Кафедра дошкільної освіти

З Б І Р Н И К

НАУКОВИХ ПРАЦЬ

за матеріалами
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
*з нагоди відзначення **190 річниці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова***

«ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: ВІД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОСВІТИ ДОРОСЛИХ (ВІТЧИЗНЯНИЙ І СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ)»

20 березня 2024 року

Київ 2024

УДК 37.044-022.332:004]:005.745
І-66

Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих (вітчизняний і світовий досвід упровадження): Збірник наукових праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 20 березня 2024 року, м. Київ, Україна) / за заг. ред. Т. О. Олефіренка, Г. Г. Цвєткової, Л. В. Барановської. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024. 632 с.

У збірнику вміщено наукові праці та матеріали, покладені в основу доповідей, повідомлень, аналітичних оглядів вчених, представників наукових шкіл України і зарубіжжя, здобувачів вищої освіти та наукових ступенів, педагогів-практиків та усіх інших зацікавлених у проблематиці, висвітленій під час роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих (вітчизняний і світовий досвід упровадження)» 20 березня 2024 року, присвяченій **190 річниці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.**

Матеріали Збірника можуть бути корисними науково-педагогічним працівникам, здобувачам вищої освіти та наукових ступенів, які здійснюють дослідження в межах відповідних напрямів, педагогам-практикам закладів освіти та усім, хто цікавиться вітчизняним і світовим досвідом та інноваційними освітніми технологіями в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих.

Редакційна колегія:

Олефіренко Тарас Олексійович, кандидат педагогічних наук, професор, декан Педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Цвєткова Ганна Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (голова)

Барановська Лілія Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Шулигіна Раїса Андріївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Кузьменко Ірина Анатоліївна, асистент кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Шелепко Галина Володимирівна, асистент кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Матеріали подані в авторській редакції.

Автори статей несуть відповідальність за науковий та літературний зміст, достовірність викладених фактів, цитат, посилань на використані джерела та дотримання принципів академічної доброчесності. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024
©Кафедра дошкільної освіти, 2024
© Автори статей, 2024

УДК 373.2

Ступак Оксана Юріївна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ЧЕСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. *У Чехії станом на грудень 2022 року налічувалося 35 041 дитина у віці 0-6 років. Однак відвідуваність закладів дошкільної освіти українськими дітьми значно нижча і становить лише 48%. У статті була описана трирівнева структура чеської системи дошкільної освіти за участю трьох міністерств. Заклади, що надають послуги, орієнтовані на розвиток дітей раннього віку (від 0 до 3 років), відносяться до категорії ISCED-1, послуги у закладах дошкільної освіти (діти віком 2-6 років) - категорія ISCED – 2, послуги, що надається в підготовчих класах (діти віком 5-7 років) у початкової школи - категорія ISCED 1+2. Ураховуючи низьку обсяг закладів дошкільної освіти в чеських містах, значна кількість дітей не могла потрапити до державних чи приватних закладів. Для українських дітей на базі громадських організацій були створені адаптаційні групи, в яких працювали українські вихователі, що переїхали до Чехії. Навчання в таких групах відбувалась української мовою.*

Ключові слова: *діти дошкільного віку, заклади дошкільної освіти, Чеська республіка.*

Abstract. *As of December 2022, there were 35,041 children aged 0-6 in the Czech Republic. However the attendance of Ukrainian children in preschool education institutions is significantly lower, standing at only 48%. The article describes the three-tier structure of the Czech preschool education system involving three ministries. Establishments offering services for the development of early-age children (0-3 years) fall under the ISCED-1 category, preschool education institutions' services (children aged 2-6) fall under the ISCED-2 category, and services provided in preparatory classes (children aged 5-7) in primary schools fall under the ISCED 1+2 category. Due to the limited number of preschool education institutions in Czech cities, a significant number of children couldn't enroll in state or private facilities. For Ukrainian children, adaptation groups were established by community organizations, where Ukrainian educators who moved to the Czech Republic worked, and the instruction in these groups was conducted in the Ukrainian language.*

Key words: *preschool children, preschool education institutions, Czech Republic.*

Понад 500 000 українських біженців в'їхали до Чеської Республіки з моменту вторгнення Росії в Україну. У той час як Польща прийняла найбільшу кількість українських біженців, Чехія очолює список за часткою українських біженців на 100 000 жителів (EUROSTAT, 2023). Висока кількість біженців у країні створила безпрецедентне навантаження на державні служби, зокрема на систему освіти та догляду. Більшість українців (350 000), які отримали тимчасовий захист, залишаються в Чехії, переважно жінки з дітьми. Відповідно до позиції Європейського Союзу, українські біженці отримали статус тимчасового захисту, і чеська держава також надала їм широкі права (наприклад, доступ до ринку праці, освіти та охорони здоров'я). Хоча це були переважно матері з дітьми (28% українських біженців молодші 18 років), вони швидко почали використовувати можливості ринку праці (PAQ 2023).

Згідно з дослідженням PAQ (2023), у червні 2022 року близько 34% дітей біженців відвідували дошкільні заклади (UNESCO) і 4% - дитячі групи, тоді як через рік ці показники становили 69% (порівняно з 90% для чеського населення). У Чехії станом на грудень 2022 року налічувалося 35 041 дитина у віці 0-6 років. Однак, згідно з іншим опитуванням (MEYS, 2023), відвідуваність закладів дошкільної освіти українськими дітьми значно нижча і становить лише 48%. Обидва опитування показують, що відвідуваність українських дітей значно зростає на обов'язковому останньому році дошкільної освіти. Це свідчить, серед іншого, про погіршення доступності послуг дошкільної освіти та догляду для українських дітей у роки, коли відвідування не є обов'язковим. Недостатня доступність закладів дошкільної освіти є однією з головних перешкод для інтеграції українських біженців у Чеській Республіці (Jelínková та ін., 2023) та для забезпечення якісної дошкільної освіти для всіх дітей (UN, 2015).

Крім того, у чеській системі бракує установ, які допомагають сім'ям знайти доступні та ефективні рішення щодо догляду за дітьми. У ситуації, коли в Чеській Республіці спостерігається загальна нестача всіх типів інституційної дошкільної освіти, можливість біженців влаштувати своїх дітей у заклади дошкільної освіти, що допомогло би їм впоратися з цією ситуацією.

Система дошкільної освіти в Чеській Республіці організована як роздільна система (Schreyer and Oberhumer eds.). Заклади, що надають послуги, орієнтовані на розвиток дітей раннього віку, відносяться до категорії ISCED-1 (UNESCO). До них належать так звані (1) дитячі групи, що надають некомерційні послуги з догляду за дітьми віком від 6 місяців до обов'язкового шкільного навчання, які регулюються Міністерством праці та соціальних справ; (2) заклади догляду за дітьми віком до 3 років, створені відповідно до Закону про ліцензування торгівлі, що перебувають у віданні Міністерства промисловості і торгівлі. Ці заклади не є частиною системи освіти. Вони мають

насамперед соціалізуючий, освітній та виховний характер, а тому не регулюються державною програмою дошкільної освіти. Дошкільна освіта (ISCED - 2) надається в закладах дошкільної освіти (діти віком 2-6 років) та підготовчих класах (діти віком 5-7 років) початкової школи (ISCED 1+2); як базовий рівень системи освіти, вона знаходиться у віданні Міністерства освіти і науки, молоді та спорту і має відповідати національній навчальній програмі дошкільної освіти. З 2018 року діти віком від 3 років мають законне право на місце в закладі дошкільної освіти. З 2017 року дошкільна освіта є обов'язковою для всіх дітей, яким до 31 серпня виповнилося 5 років. Це також стосується іноземців, які перебувають у Чехії понад 90 днів.

Трирівнева структура чеської системи дошкільної освіти за участю трьох міністерств була піддана критиці (Loudová Stralczynská, 2017). Ця система розглядається як перешкода для ефективної координації надання якісного, недорогого та доступного догляду та освіти для дітей у чеських сім'ях. У деяких аспектах їй все ще бракує рекомендацій Європейської комісії щодо забезпечення якісного догляду та виховання дітей дошкільного віку.

Від самого початку чеська система прагнула допомогти новоприбулим дітям швидко адаптуватися до чеського суспільства (CSI, 2022). 21 березня 2022 року набуло чинності законодавство Lex Ukraine, яке стосується осіб, яким було надано тимчасовий захист у Чеській Республіці. У відповідь на недостатню кількість закладів дошкільної освіти та догляду за дітьми дошкільного віку були створені тимчасові адаптаційні групи при закладах дошкільної освіти та початкових школах, а також адаптаційні дитячі групи для українських дітей. Протягом 2022 року значна кількість дітей з адаптаційних груп та дітей, які перебувають поза системою, були охоплені регулярною дошкільною освітою в закладах дошкільної освіти (CSI).

Хоча заклади дошкільної освіти зобов'язані були зараховувати до них усіх дітей віком від трьох років, які проживають у шкільному окрузі, багато українських дітей-біженців залишилися поза системою освіти (31% у червні 2023 року). Серед причин, які батьки називали для того, щоб не зарахувати дитину до дошкільного закладу, були (1) відмова закладу або відсутність закладу в районі проживання (59%); (2) незнання батьками процесу зарахування (15%); (3) незнання дитиною чеської мови (7%); і (4) намір сім'ї повернутися в Україну найближчим часом (5%) (PAQ, 2023).

Рання та якісна освітня підтримка дітей у дошкільному віці має вирішальне значення для їхньої подальшої освіти. У Чеській Республіці поточна політика зосереджена головним чином на важливості послуг з догляду за дітьми дошкільного віку для збільшення участі батьків на ринку праці та компенсації несприятливого становища дітей. Однак доступ до якісних послуг з догляду за дітьми дошкільного віку надає дітям широкий спектр стимулів для їхнього всебічного розвитку, дозволяючи їм пережити дитинство в безпечному суспільстві та розвинути компетенції, необхідні для їхнього майбутнього життя. Ця концепція відображена у формулюванні нових Барселонських цілей

до 2030 року (Council of the EU, 2022) і включає рекомендації щодо підтримки дітей-біженців.

Отже, трирівнева система дошкільної освіти Чеської республіки є інституційним бар'єром для інтеграції дітей дошкільного віку з українських сімей біженців, оскільки різні типи закладів зазвичай не координують надання послуг і не допомагають сім'ям знаходити оптимальні рішення. Сім'ям доводиться більш-менш самостійно орієнтуватися в місцевій пропозиції послуг з догляду за дітьми дошкільного віку або за допомогою сімейних соціальних мереж і за часткової підтримки місцевих громадських організацій. Вони створили у багатьох містах адаптаційні групи для дітей дошкільного віку з українськими вихователями, що забезпечило значну підтримку українських родин в організації дошкільної освіти та виховання на рідній мові.

Список використаних джерел:

1. Council of the European Union. *COUNCIL RECOMMENDATION on early childhood education and care: the Barcelona targets for 2030*. Brussels, 29 November 2022 (OR. en) 14785/22. https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14785-2022-INIT/en/pdf.
2. CSI. Czech School Inspectorate. *Průběžná zpráva o integraci a vzdělávání ukrajinských dětí a žáků. Tematická zpráva*. Praha. 2022. https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2022_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/Prubezna-zprava-o-integraci-a-vzdelavani-ukrajinskych-deti-a-zaku.pdf.
3. EUROSTAT. *Temporary protection for persons fleeing Ukraine—Monthly statistics*. EUROSTAT, 2023, 2443-8219. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics.
4. Jelínková M., Ochrana F., Plaček, M. The admission of Ukrainian refugees from the perspective of municipalities in Czechia. *Geografie*, *128*(3), 2023, 271–299. https://doi.org/10.37040/geografie.2023.014.
5. Loudová Stralczynská B. Czech Republic – ECEC Workforce Profile. In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer, and I. Schreyer, 1–40. 2017. Munich: State Institute of Early Childhood Research. www.seepro.eu/English/ Country_Reports.htm.
6. MEYS. Ministry of Education, Youths and Sports. *Mimořádné šetření k počtům ukrajinských uprchlíků v regionálním školství: Duben 2023*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/pocty-ukrajinskych-deti-ve-skolach-se-oproti-zari-temer.
7. PAQ. *Hlas Ukrajinců—Vzdělávání*. PAQ Research. 2023. https://www.paqresearch.cz/post/vzdelavani-uprchlici-leto-2023.
8. Schreyer I., Oberhuemer, P. eds. *Early Childhood Workforce Profiles in 30 Countries with Key Contextual Data*. 2018. Munich: State Institut of Early Childhood Research. http://www.seepro.eu/ISBN-publication.pdf.

9. UN. (2015). *Transforming Our World. The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.

10. UNESCO. (2012). International Standard Classification of Education. ISCED 2011. Montreal, Quebec: UNESCO Institute for Statistics.

УДК 159.922.27

Федорчук Олена Іванівна,
науковий співробітник
лабораторії психології дошкільника
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЕМОЦІЙНО ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *В статті аналізується емоційно-психологічні особливості батьківського супроводу дитини старшого дошкільного віку в умовах воєнного стану. Обґрунтована важливість дослідження особливостей батьківського супроводу дитини старшого дошкільного віку в умовах воєнного стану та розробки методів підтримки та формування психологічної стійкості, які б допомогли дитині ефективно справлятися зі стресом, зберігати психічне здоров'я, розвивати позитивне ставлення до себе та навколишнього світу, формувати власну життєву стратегію. Сім'я розглядається як основне джерело психологічної безпеки, емоційної підтримки, соціального навчання, ціннісної орієнтації, моделювання поведінки для дитини. Відповідальний батьківський супровід створює для дитини оптимальні умови для її розвитку, враховуючи її індивідуальні особливості, потреби, інтереси, здібності. Саме в умовах повноцінної сім'ї, гармонійних батьківсько-дитячих відносинах, що забезпечують дитині відчуття захищеності, впевненості, відчуття себе як цілісної особистості, національної ідентичності, позитивного сприйняття себе і своїх можливостей, формується психологічна стійкість дитини.*

Ключові слова: *дитина старшого дошкільного віку, батьківський супровід, психологічна стійкість, батьківсько-дитяча комунікація, рідна мова.*

Abstract. *The article analyzes the emotional and psychological features of parental support of a child of older preschool age in the conditions of martial law. The well-founded importance of researching the features of parental support of an older preschool-aged child in the conditions of martial law and the development of*